
„Transilvania în imagini pitorești și originale”.

Studiu de caz

Claudia M. BONȚA

Cuvinte cheie: sec. XIX, Transilvania, gravuri, peisaj, vedută.

Keywords: 19th century, Transylvania, engraving, landscape, veduta.

Vechiul principiu referitor la desăvârșirea educației prin călătorii cunoaște o mare popularitate prin *Grand Tour*-ul ce implica tineri aristocrați britanici care călătoreau prin Italia. Un rol important în alegerea destinațiilor și al rutelor l-au jucat operele de artă, atât cele aflate în diverse localități din Italia cât și cele care descriau acele zone, întrucât călătorii erau deja familiarizați cu peisajul italian grație picturilor faimoase iar aceste imagini au contribuit frecvent la alegerea itinerariilor, călătorii dorind să vadă aievea ceea ce admiraseră în imagini¹. Acest fapt subliniază relația duală complexă de interdependență între artă și călătorii – faptul că interesul pentru călătorii era stârnit și de picturile admirate iar, pe de altă parte, călătoria inspira o serie de opere de artă – desene, gravuri, picturi. Analiza pertinentă a lui Laurent Tissot² în lucrarea *Development of a Tourist Industry in the 19th and 20th Century* dezvăluie că turismul a fost stimulat în principal de trei factori tehnologici și sociali – ghidurile de călătorie care te sfătuiau unde să călătorești, dezvoltarea transporturilor ce ofereau noi oportunități de călătorie și agențiile specializate. Numărul crescând de turiști a dus inevitabil la diversificarea rutelor de călătorie, la apariția unor noi puncte de interes pe lângă tradiționala călătorie în Italia. Urmează itinerarii din ce în ce mai variate și treptat, arealul vizitat se extinde în spațiul mediteranean iar mai apoi spre orizonturi tot mai îndepărtate. Odată cu extinderea sistemului feroviar de transport în Europa, turismul devine mai accesibil claselor de mijloc și se transformă într-un fenomen social cu o evoluție spectaculoasă. Interesul se mută spre orizonturi mai puțin explorate iar editurile nu întârzie să ofere date și imagini asupra zonelor cu potențial turistic. Transilvania nu face excepție și este descrisă pe larg într-o lucrare care ne-a reținut atenția și v-o prezentăm în cele ce urmează, *Ungaria și Transilvania în imagini*, semnată de Johann (János) Hunfalvy și Ludwig Rohbock.³ Apărută în trei volume la Darmstadt, aceasta conținea informații despre Ungaria (primele două volume apărute în anul 1856, respectiv 1863, unde era inclus și *Partium*-ul) în timp ce volumul al III-lea, apărut în anul 1864 descria exclusiv Transilvania.

Volumul dedicat Transilvaniei debutează cu 174 de pagini de text ce oferă date topografice și istorice asupra zonei după care, în ordinea prezentării din text apar imaginile localităților descrise. Lucrarea este atent

1 Claudio Visentin, *The Theatre of the World: British-Italian Identities on the Tourism stage*, în Manfred Pfister and Ralf Hertel (coord.), *Performing National Identities. Anglo-Italian Cultural Transactions*, Ed. Rodopi, Amsterdam - New York, 2003, p. 215-217.

2 Laurent Tissot (coord.), *Development of a Tourist Industry in the 19th and 20th Century*, Ed. Alphil, Neuchâtel, 2003.

3 *Ungarn und Siebenbürgen in malerischen Original-Ansichten: ihrer interessantesten Gegenden, Städte Badeorte, Kirchen, Burgen, Paläste und sonstigen Baudenkmäler alter und neuer Zeit. Zweite Sektion, Siebenbürgen/ nach der Natur ausgenommen von Ludwig Rohbock; mit historisch-topographischem Text von Johann Hunfalvy*, Ed. Gustav George Lange, Darmstadt, 1857-1864.

concepută, beneficiind de informații pertinente consemnate de Johann Hunfalvy, informații completate estetic prin seria de gravuri⁴ după desenele lui Ludwig Rohbock⁵ înfățișând cititorului „*imagini pitorești și originale*” de pe cuprinsul Transilvaniei. Acestea descriu traseul urmat de autori în incursiunea lor spre sudul Transilvaniei prin 55 de vedute care redau aspectele variate ale locului. Volumul debutează cu orașul **Cluj** care beneficiază de patru planșe ilustrative, mai întâi o superbă panoramă a orașului⁶ zărit de pe înălțimea dealului Feleac unde distingem printre căpițe de fân *Biserica reformată* de pe Ulița Lupilor, actuala stradă Kogălniceanu, *Catedrala sfântul Mihail*, *Biserica nouă reformată* și *Biserica Sfântul Petru*. A doua gravură descrie pitoresc Bulevardul 21 decembrie de azi cu **Noua biserică reformată**⁷ sfințită la 1851 dar finalizată abia la 1879 și Turnul de poartă din Strada Ungurilor, dincolo de care se văd turlele bisericilor din cetate. Consemnăm amuzați imaginea traficului din epocă pe drumul larg - pietoni, călăreți, căruțe și chiar o pereche de bovine mânăță cu biciul de la spate de un țaran. A treia imagine dedicată Clujului redă primul sediu al proaspăt înființatului **Muzeu de istorie din Cluj**⁸ într-o manieră deloc epatantă, un racursi fin care îi temperează solemnitatea îndemnând parcă publicul să-i treacă pragul și să-i admire colecțiile.⁹ Ultima gravură dedicată Clujului surprinde un colț prea puțin aglomerat din **Cimitirul orașului**¹⁰, vechiul Hajongrad, Hasengarten, cu câteva morminte somptuoase. Impactul pe care frumusețea sălbatică a zonei a avut-o asupra autorilor se regăsește în seria de trei gravuri dedicate Cheilor Turzii: panorama descriind **Cheile Turzii** din depărtare¹¹, de pe un drum de țară, cu profilul spectaculos conturat la orizont, mai apoi imaginea de la intrarea în **Cheile Turzii** străjuită de o modestă locuință¹², și, în fine, peisajul sălbatic al **Cheilor Turzii**,¹³ o viziune destul de sumbră a reliefului spectaculos redat în tonuri închise, cu stânci abrupte, ape învolburate și vegetație contorsionată. Itinerariul continuă cu ruinele pitorești de la **Colțești - Sângeorzul Trascăului**,¹⁴ ce se profilează în depărtare veghind de

-
- 4 Desenele realizate de Ludwig Rohbock pentru această lucrare au fost multiplicat cu ajutorul unor gravuri realizate în oțel de o serie de gravori menționați fiecare sub imagine în partea dreaptă alături de numele desenatorului, în partea stângă și cu precizarea editurii în mijloc.
 - 5 Ludwig Rohbock (cca. 1820-1883) peisagist, desenator și gravor din Nürnberg, autor al unor desene și acuarele înfățișând vedute din bazinul Rin-ului, din Ungaria și Transilvania, surprinse în perioada dintre 1852-1875. Colaborează mai ales cu editura G.G. Lange care imprimă și popularizează gravurile realizate după desenele sale, lucrări care conțin date topografice și istorice. Semnează în colaborare lucrările Ludwig Rellstab, Ludwig Rohbock, *Berlin und seine nächsten Umgebungen in malerischen Originalansichten. Historisch-topographisch beschr*, Darmstadt, G.G. Lange, 1854; Johann Hunfalvy, Ludwig Rohbock, *Das Königreich Sachsen, Thüringen und Anhalt: dargestellt in malerischen Original-Ansichten ihrer interessantesten Gegenden, Städte, Badeorte, Kirchen, Burgen und sonstigen ausgezeichneten Baudenkmäler alter und neuer Zeit; nach der Natur aufgenommen; in Stahl gestochen von den ausgezeichnetsten Künstlern unserer Zeit; mit historisch-topographischem Text*. Darmstadt, G.G. Lange, 1862; Johann Hunfalvy, Ludwig Rohbock, *Ungarn und Siebenbürgen in malerischen Original-Ansichten*, Darmstadt, G.G. Lange, 1863, v. Ulrich Thieme - Felix Becker (ed.), *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike Biss Zur Gegenwart*, vol. XXVIII, Leipzig, 1934, p. 520.
 - 6 KOLOSVÁR. KLAUSENBURG. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de K. Gungel și J.M. Kolb.
 - 7 KOLOSVÁR ÚJ REFORMÁTUS TEMPLOM. NEUE REFORMIRTE KIRCHE IN KLAUSENBURG. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de A. Rottman.
 - 8 KOLOSVÁR NEMZETI MUZEUM. KLAUSENBURG NATIONAL MUSEUM. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de L. Thümling.
 - 9 Jumătate dintre gravurile din acest volum, aflate în colecțiile Muzeului de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca, beneficiază de descrieri mai amănunțite în lucrările: Claudia M. Bonța, *Ludwig Rohbock*, Ed. Polis, Cluj-Napoca, 2009, respectiv Claudia M. Bonța, *Așezări germane din Transilvania în grafică de secol XIX*, în vol. *Das 300-Jährige Jubiläum der Ansiedlung der Donauschwaben in Sathmar/ 300 de ani de la colonizarea șvabilor dunăreni în comitatul Satu-Mare*, (coord. Paula Virag), Ed. Muzeului Sătmărean, 2012, p. 209-224.
 - 10 A KOLOSVÁRI TEMETŐ. KIRCH HOF IN KLAUSENBURG. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de G. M. Kurz.
 - 11 A TORDAI HASADÉK. BERGSPALTE BEI THORDA. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. M. Kolb și W. Knopfmacher.
 - 12 A TORDAI HASADÉK ELEJE. BERGSPALTE BEI THORDA EINGANG. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock.
 - 13 A TORDAI HASADÉK. BERGSPALTE BEI THORDA. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Poppel.
 - 14 THOROCZKÓ. SZ. GYÖRGY. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Richter.

la înălțime așezarea pașnică din vale. Urmează satul și **Castelul Luncani**¹⁵ ce definesc fundalul peisajului care se concentrează asupra râului a cărui curgere implacabilă conferă o energie caldă imaginii de ansamblu. **Vedere din Alba-Iulia**¹⁶ prezintă imaginea focalizată pe profilul arhitectural al orașului dominat de catedrala romano-catolică într-o manieră care face ca trupele ordonate ce execută manevre militare în fața orașului să apară estompate pe lângă silueta impresionantă a cetății. Gravura ce urmează descrie peisajul ireal de la **Cetate Mare**¹⁷, urmată de o vedută dedicată stâncilor spectaculoase ale munților Metaliferi de la **Detunata**¹⁸, cu relieful sterp și coloanele bazaltice arcuite spre exterior. După spațiile neîmblânzite trecerea spre așezările locuite se face treptat, prin un peisaj montan spectaculos însă mai blând, ce apare la imaginea dedicată Săcărâmbului **Nagyag**¹⁹ văzut de sus, un oraș minier foarte dezvoltat în epocă, faimos pentru puritatea minereului cu cea mai mare concentrație de aur din Europa, săcărâmbita. Următoarele trei orașe sunt descrise în câte două imagini distincte, mai întâi o vedere de ansamblu a orașului **Sebeș**²⁰ redat îngrijit, cu puzderia de clădiri și biserici între care se remarcă desigur semeța biserică evanghelică. A doua gravură dedicată orașului, **Piața și biserica din Sebeș**²¹ este în fapt o panoramă a pieței într-o zi de târg având drept fundal biserica emblematică a orașului, un pretext arhitectonic pentru desfășurarea unei mici scene de gen surprinse parcă de un obiectiv fotografic. **Cetatea Devei**²² redată dinspre sud, se dovedește a fi un bun prilej pentru o schiță arhitectonică a așezării văzută din cimitirul orașului într-o atmosferă mohorâtă, adecvată locului. **Cetatea Devei. Vedere dinspre vest**²³ prezintă cetatea în toată splendoarea ei cu centurile de ziduri care o înconjoară, cu turnurile și porțile de acces și drumul care șerpuiește prin pădure până sus la turnul de poartă. În spate, dealurile, lunca Mureșului și râul care o străbate lin stabilesc o contrapondere discretă care conferă adâncime imaginii. **Cetatea Hunedoarei**²⁴ văzută de la înălțime captează atenția prin subtila nuanțare a luminii care focalizează atenția pe cetate într-un decupaj spectaculos ce ignoră perspectiva detaliată din depărtare și abate atenția de la turma de oi schițată pe platoul din față. Pentru o descriere pertinentă a cetății Rohbock a apelat și la un prim plan al acesteia, **Cetatea Hunedoarei**,²⁵ surprinsă dintr-un unghi inferior situat în albia pârâului Zlaști, cu modesta casuță amplasată aici figurând pe post de scară arhitectonică. Intrarea în **Sibiu**²⁶ apare sub forma unei mici scene de gen conturată atent la poalele orașului și ferm încadrată de copacii înfrunziți de pe malul Cibinului. Perspectiva îngustată a străduțelor din centrul vechi al Sibiului cu fundalul ascuțit al **Bisericii evanghelice din Sibiu**,²⁷ prezintă orașul cu clădirile frumoase, înălțate pe două caturi cu ferestre multiple și

15 GEREND, KASTÉLY ÉS HELYSÉG ERDÉLYBEN. KASTELL UND DORF GEREND IN SIEBENBÜRGEN. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Umbach.

16 GYULAFÉJÉRVÁR. FESTUNG KARLSBURG. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de F. Hablitschek.

17 CSETÁTYE MARE VÖRÖSPATAKNÁL ERDÉLYBEN Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de L. Rohbock.

18 DETUNATA GOLA. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Umbach.

19 NAGYÁG. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de G. Hels.

20 SZÁSZ – SEBES. MÜHLBACH. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de F. Hablitschek.

21 SZÁSZVÁROS, FÖPLACZ ÉS TEMPLOM. MÜHLBACH, MARKT UND KIRCHE. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Poppel.

22 A DÉVAI VÁR DÉLI OLDALA. FESTUNG DEVA, MITTAGSEITE. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de G. Heisinger.

23 A DÉVAI VÁR. NYUGATRÓL. FESTUNG DEVA, ABENDSEITE. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Umbach.

24 VAJDA – HUNYAD. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de G. M. Kurz.

25 VAJDA – HUNYAD. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Poppel.

26 NAGY – SZESEN. HERMANNSTADT. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Richter.

27 EVANG. SZENTEGYHÁZ NAGY – SZESEN. EVANG. KIRCHE ZU HERMANNSTADT. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J.M. Kolb și Knopfmacher.

acoperișuri de forme diferite. La **Biserica și mănăstirea Ursulinelor din Sibiu**²⁸ desenul marșează pe ideea de contrast, atât de dragă perioadei romantice: arhitectura pretențioasă și elegantă de centru prezentată în opoziție cu clădirile modeste de la periferie, cu garduri de lemn și ziduri în ruină. Spre sud autorul poposește la **Tâlmăciu**²⁹ cu un peisaj idilic ce surprinde așezarea cu casele aspectuoase și vechea biserică luterană vegheate strategic de ruinele cetății de pe deal. **Vedere cu pasul Turnu Roșu**³⁰ redă așezarea observată de la înălțime. Un atelaj tras de cai, trei personaje minuscule și două siluete schițate vag în timp ce se îndepărtează pe drum însuflețesc imaginea îndulcind fin solemnitatea peisajului. **Pasul Turnu Roșu și Lotrioara**³¹ descrie detaliat înfățișarea tihnită a așezării printr-o serie de elemente banale precum ancadramentele ferestrelor, acoperișurile cu forme diferite, fumul alb ce iese din horn, bolovanii din albia pâraului, vitele care trec alene pe uliță spre casă sau călărețul care traversează țănoș podul de piatră (fig. 1). **Turnu Roșu**³², prezintă o imagine din centrul așezării, un sat îngrijit cu casele înșiruite într-o adevărată paradă de arhitectură tradițională din zonă. O perspectivă îndepărtată a **Bisericii romanice din Cisnădioara**³³ se constituie într-un prilej de atentă observație a vegetației din zonă ce pare că se înstăpânește asupra așezării de la poalele fortificației. Contururile ferme ale masivei **Cetăți a Făgărașului**³⁴ sunt ușor îndulcite prin unghiul de prezentare ales. Copacul din față segmentează imaginea de ansamblu a cetății și distrage atenția înspre mica scenă animată de pe mal. În ciuda prezenței factorului uman, adevărata vedetă a acestei gravuri este apa liniștită a lacului ce înconjoară incinta. Brașovul beneficiază de cel mai mare grad de atenție, fiind descris în cinci gravuri. Studiu de peisaj mai degrabă, **Vedere asupra Brașovului**³⁵ redă o perspectivă îndepărtată a orașului ce se concentrează asupra împrejurimilor cu drumul noroios și mărginit de garduri ce duc înspre așezarea copleșită de munții masivi din jur. **Brașovul văzut dinspre sud**³⁶ oferă o panoramă apropiată a orașului cu acoperișurile înghesuite în jurul bisericilor, în plin contrast cu fragmente ale vechii fortificații răsfirate generos împrejur. Evidențiată prin luminozitate, **Biserica românească din Brașov**³⁷ se reliefează pe fondul natural constituit de munții conturați mai vag, ușor neclar datorită depărtării. În prim-plan se desfășoară scene de viață cotidiană pe ulițele animate. **Vedere din partea de sud-vest a Brașovului**³⁸ redă o splendidă imagine panoramică a Brașovului cu biserici și case, turnuri și ziduri într-o vedută ce impresionează și prin migala cu care sunt observate așezările îndepărtate, situate aproape de linia orizontului. **Orașul vechi și cetatea din Brașov**³⁹, constituie o reproducere plastică a caselor îngrijite, cu ferestre mari și porți înalte tipic săsești, a acoperișurilor străpunse de hornuri și lucarne.

28 NAGY – SZE BEN, AZ ORSOLYASZÜZEK TEMPLOMA ÉS KOLOSTORA. HERMANNSTADT, KIRCHE UND KLOSTER DER URSULINER NONNEN. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J.M. Kolb și Knopfmacher.

29 TALMÁCS. TALMATSCH. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Poppel.

30 A VERESTORONYI – SZOROS, NYUGATI VEGE. DER ROTHE – THURMPASS, WESTLICHES ENDE. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de Rohbock, gravat de J. Falkner.

31 A VERESTORONYI – SZOROS A LOTRIOARA PATAKNÁL. ROTHER THURMPASS AM LOTRIOARA-BACH. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de A. Fesca. Imaginea se află în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca, nr. inv. M5712.

32 VESZTEGLŐ A VERESTORONYI SZOROSBAN. KONTUMAZ IN ROTHENTHURMPASSE. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de L. Oeder.

33 A KISDISZNÓDI TEMPLOM ERDÉLYBEN. MICHELBERG IN SIEBENBÜRGEN. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de G. Hels.

34 FOGORAS VÁRA. FESTUNG FOGARAS. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. M. Kolb și W. Knopfmacher.

35 BRASSÓ A KÁPOLNAHEGYGYEL. KRONSTADT, NORDSEITE MIT DEM KAPELLENBERGE. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Falkner.

36 BRASSÓ DÉL FELÖL. KRONSTADT SÜDSEITE. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Rieger.

37 A ROMAN TEMPLOM BRASSÓBAN. WALLACHISCHE KIRCHE IN KRONSTADT. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de G.M.Kurz.

38 BRASSÓ A DÉLNYUGATI OLDALRÓL. KRONSTADT VON DER SÜDWESTLICHEN SEITE. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Poppel.

39 BRASSÓ, AZ ÓVÁROS ÉS VÁR. ALTSTADT UND FESTUNG KRONSTADT Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Richter.

Viziune romantică a **Cetății Râșnov**⁴⁰ observată dintr-un unghi extrem de spectaculos, cu râpa care mărginește fortificația și munții dimprejur unde fulgerul care brăzdează cerul înnorat alături de vegetația nestăpânită creează ambianța caracteristică reprezentărilor romantice ale ruinelor medievale. **Cetatea Bran**⁴¹ apare într-o amplă scenografie naturală, un colț splendid de țară cu casele risipite pe malul apei. Silueta impunătoare a castelului domină grandios zona fără a eclipsa însă farmecul idilic al micii așezări (fig. 2). Ruinele de la **Feldioara**⁴² sunt voit descrise într-un mod antagonic, cu o clădire masivă, locuită și plină de viață, alături de zidurile sterpe și abandonate de pe deal. Dacă arcada porții se deschide parcă spre nicăieri, centura de zidărie cu contraforți puternici pare deja inclusă în sat; țăranii ce poposesc alături de ruine și femeia cu copilul aflați în trecere dau viață locului părăsit. Interiorul fortificației ce înconjoară **Biserica din Bod**⁴³, cu portalul nordic al bisericii construite la începutul secolului al XIX-lea, turnul și curtilele, este descris în prezența a trei personaje în straie populare. Câțiva bușteni depozitați în dezordine, tufișul înflorit și zidurile părgănite pe care a crescut neglijent vegetația descriu succint spațiul ce poartă urmele vizibile ale distrugerilor provocate de cutremurul din 1802 care a distrus biserica veche și mare parte din fortificația acesteia. **Băile Vâlcele**⁴⁴ stațiune balneară din munții Baraolt, faimoasă încă din antichitate pentru apele minerale tămăduitoare constituia o destinație la modă în secolul al XIX-lea. Veduta dezvăluie o așezare cu aspect îngrijit și ordonat care își etalează arhitectura cochetă în fața unui cuplu elegant care admiră de sus panorama (fig. 3). Mica localitate se bucură de multă animație pe ulițe, probabil datorită afluxului mare de vizitatori din epocă. La **Biserica din Prejmer**⁴⁵ prim-planul populat de câteva personaje este estompat de tonurile întunecate folosite la schițarea acestora, direcționând în acest fel atenția înspre masiva incintă fortificată a bisericii care domină imaginea prin zidurile groase și bastioanele puternice. Profilul arhitectonic al așezării **Sfântu-Gheorghe**⁴⁶ este acaparat de spectaculoasele ruine constituite într-un fundal de efect pe care se conturează peisajul ingenios dinamizat de grupuri de animale și de siluete umane în costume simple de epocă. Veduta **Șumuleu-Ciuc**⁴⁷ redă o troiță aflată la o mică răspântie de drumuri, loc de popas și de contemplare a panoramei oferite din depărtare de faimosul loc de pelerinaj catolic. La **Vlăhița**⁴⁸ beneficiem de o vedere cuprinzătoare asupra topitoriei de fier din Vlăhița și a peisajului înconjurător (fig. 4). Dominat de umbra trecutului, **Odorheiu**⁴⁹ se prezintă printr-o vedută având în prim-plan ruinele impozante, dincolo de care se întinde orașul. Din arealul ce gravitează în jurul Sighișoarei, două gravuri sunt dedicate aceleiași așezări, Albești, *Weisskirchen*. Ivită brusc în mijlocul vegetației abundente, **Biserica din Albești**⁵⁰ domină mica răspântie de drumuri străbătută de felurite atelaje și

40 ROSNYÓI VÁR ERDÉLYBEN. BURG ROSNAU. (SIEBENBÜRGEN). Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Umbach.

41 TÖRCSVÁR A TÖRCSVÁRI SZOROSBAN. SCHLOSS TORTZBURG IM TÖRTZBURGER PASS. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de G. M. Kurz. Imaginea se află în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca, nr. inv. M 5722.

42 FOLDVÁR ROMJAI. RUINEN VON MARIENBURG. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de F. Foltz.

43 A BOTFALVAI TEMPLOM. ERDÉLYBEN. BEFESTIGTE KIRCHE IN BRENNDORF. SIEBENBÜRGEN. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de A. Rottmann.

44 ELÖPATAK ERDÉLYBEN. ELOPATAK, BADEORT IN SIEBENBÜRGEN. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Poppel. Imaginea se află în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca, nr. inv. M 8881.

45 A PRÁSMÁRI TEMPLOM ERDÉLYBEN. KIRCHE ZU TARTLAN IN SIEBENBÜRGEN. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de A. Rottmann.

46 SEPSI SZ. GYÖRGY. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Richter.

47 CSÍK – SOMLYÓ. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. M. Kolb și W. Knopfmacher.

48 VAHÁSMOR OLÁHFALLU MELLETT. EISENHAMMER BEI OLÁH – FALU. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de G. Hels. Imaginea se află în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca, nr. inv. M 8887.

49 UDVARHELY. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de F. Hablitschek.

50 A FEJÉREGYHÁZI TEMPLOM ERDÉLYBEN. KIRCHE ZU WEISSKIRCHEN IN SIEBENBÜRGEN. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de F. Foltz. Imaginea se află în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca, nr. inv. M 8883.

oameni. Văzută dinspre apus, clădirea își etalează corul poligonal sprijinit de contraforți puternici, ferestrele cu ogive și turnul simplu, rectangular. Silueta suplă, elongată a bisericii și casele răsfirate, drumul larg și pata de vegetație creionează imaginea idilică a satului transilvănean (fig. 5). Parcul din **Albești**⁵¹ se deschide spectaculos oferind priveliștea castelului elegant oglindit în luciul de apă al lacului străbătut lin de câteva lebede și o bărcuță. Două personaje minuscule reflectă scara la care a fost realizat desenul proiectat pe impozantul fundal muntos. Pe drumul dinspre Albești la Sighișoara un grup de orășeni admiră **Monumentul închinat generalului Skariatine**⁵², un sarcofag impozant vegheat de leul gigantic culcat deasupra, cu lespezi de piatră sculptate conținând inscripții despre bătălia din 31 iulie 1849, bătălie în care generalul rus Grigori Yakovlevich Skariatin a obținut victoria alianței austro-ruse împotriva trupelor maghiare, găsindu-și moartea cu acest prilej. În fundal se remarcă silueta Sighișoarei. **Sighișoara**⁵³ este descrisă succint, cu drumul sinuos ce urmează cursul Târnavei Mari pe o pantă descendentă întâi spre a urca mai apoi la fel de sinuos printre case, turnuri și biserici până la punctul culminant, Biserica din deal. Pe un fundal deluros se profilează în depărtare **Iernutul**⁵⁴ văzut din lunca Mureșului. Tot malul Mureșului, un peisaj pitoresc presărat cu țărani, animale și plute cuprind în fundal și ultimul mare oraș vizitat de autori în Transilvania, **Târgu-Mureș**⁵⁵, descris mai întâi din depărtare și apoi prin două vedute dedicate centrului său, **Piața și Mănăstirea piaristă din Târgu-Mureș**⁵⁶ surprinse într-o zi aglomerată de târg, cu detaliile minuscule alcătuind o imagine mustind de viață care ademenește privitorul în freamătul târgului, respectiv sub un alt unghi de prezentare al **Pieții din Târgu-Mureș**⁵⁷. La **Castelul din Gornești**⁵⁸ compoziția inundată de o lumină caldă, ușor filtrată, oscilează între spațiul natural și cel arhitectural în secvențe descrise prin imagini succinte semnalate nu într-o opoziție contrastantă ci într-o fericită completare reciprocă. Definită de tonul liric, imaginea pare o timidă abordare a unei lumi idilice, suave, desprinsă parcă de realitate și totuși extrem de palpabilă și de reală (fig. 6). Lunca Mureșului cu vite ce se adapă, femei ce spală rufe și plutele încărcate ce trec pe apă ghidate lin de vâslași suntacompaniate în fundal de satul **Brâncovenești**⁵⁹, cu case mici și fântâni cu cumpănă dominate de impozantul castel ridicat pe înălțime. Grupat compact într-o depresiune, **Bălanul**⁶⁰ văzut de sus încheie periplul autorilor prin Transilvania.

Se cuvine să remarcăm efortul autorilor de a prezenta pe larg peisajul transilvănean într-un mod realist și cuprinzător, cu texte bine documentate care alăturate imaginilor detaliate descriu frumusețea locurilor și simplitatea elegantă a arhitecturii tradiționale din zonă. Promovarea Transilvaniei este atent gândită, construită în mod gradual prin peisajele spectaculoase, natura simplă prezentată în opoziție cu centrele urbane sau rurale, imagini ale unor monumente sau obiective turistice, în scene pigmentate din plin cu caracteristici et-

51 A FEJÉREGYHÁZI KASTÉLY ÉS PARK ERDÉLYBEN. WEISSKIRCHEN SCHLOSS UND PARK IN SIEBENBÜRGEN. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de L. Thümling.

52 SKARIATINE OROSZ TÁBORNOK EMLÉKE SEGESVÁRNÁL. DENKMAL DES GENERAL SKARIATINE BEI SCHÄSSBURG. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de G. M. Kurz.

53 SEGESVÁR. STADT SCHÄSSBURG. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de G. M. Kurz.

54 RADNOTH. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. M. Kolb și W. Knopfmacher.

55 MAROS-VÁSÁRHELY. MAROS-VÁSÁRHELY. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. Poppel.

56 MAROS-VÁSÁRHELY, FŐPIACZ ÉS A KEGYESRENDŰCK ZÁRDÁJA. MARKETPLATZ UND PIARISTEN-KLOSTER IN MAROS- VÁSÁRHELY. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. M. Kolb și W. Knopfmacher.

57 MAROS-VÁSÁRHELY, FŐPIACZ. MAROS-VÁSÁRHELY, MARKETPLATZ Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de L. Oeder.

58 A GERNYESZEGI KASTÉLY ERDÉLYBEN. KASTELL GERNYESZEG. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. M. Kolb și W. Knopfmacher. Imaginea se află în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca, nr. inv. M 5727.

59 VECS ERDÉLYBEN. VECS IN SIEBENBÜRGEN. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de F. Hablitschek.

60 BALÁN SZ. DOMOKOSNÁL. BALAN BEI DOMOKOS. Gravură multiplicată de G.G. Lange în Darmstadt, după un desen de L. Rohbock, gravat de J. M. Kolb și W. Knopfmacher.

nografice. Personajele ce populează vedutele oferă un spectacol viu, un crâmpei de viață cotidiană încremenit parcă în timp. Liniile fine ale gravurilor în oțel compun imagini minuțioase, de o acuratețe impresionantă care redau în toată complexitatea lor, diversele fațete ale Transilvaniei.

Transylvania in original and picturesque images. Case study

(Abstract)

The present study intends to offer general data regarding the image of Transylvania in the 19th century presenting some of the engravings depicting the Transylvanian spaces, drawn by Ludwig Rohbock for the volume *Hungary and Transylvania in images*, edited between 1856-1864 at Darmstadt. Our research presents briefly the large series of prints from the third volume of the book, dedicated exclusively to Transylvania. The increased interest in tourism and in distant lands is transformed through engravings in valuable documents of the period presenting landscapes and touristic vedutas, towns and villages, city views and castles, images describing the beauty of the Transylvanian space of the time.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6